

AZ OLASZ GAZDASÁGI VÁLSÁG LEKÜZDÉSE.

A KÜLFÖLDI pénzügyi piacokon kontrahált számos olasz kölcsön ellenére 1926 májusában a líra árfolyama hirtelen megingott. A líra árfolyamsülyedését a legkülönbözőbb okokkal magyarázták. Az antifasiszta vélemények szerint a líra érték hanyatlása állami beavatkozás következménye, mert — szerintük — a kormány ily módon akarta elérni a reálbérek sülyedését, hogy az alacsony munkabérek következtében csökkent termelési költségek révén javuljon azoknak a vállalkozóknak kiviteli üzlete, akik — miután 1921-ben anyagiakban támogatták Mussolininak szociálellenes aktivitását — közel állanak a mostani olasz rezsimhez. Ezzel a tendenciózus, rosszindulatú beállítással szemben a fasiszták a „spekulációval“ magyarázták a líra árhanyatlását, megelégedve arról, hogy a spekuláció csak megjátssza, leszámítolva a jövő valószínű gazdasági lehetőségeinek alakulását és legfeljebb kimélyíti a gazdasági ható erővel megindított irányzatokat, de önmaga képtelen tartósan fenntartani a reális gazdasági erőtényezők kihatásával szemben megnyilatkozó árfolyamalakulást. Ezért az árfolyamhanyatlásnak mind az antifasiszta, mind a fasiszta színezetű magyarázata egyoldalú.

Kétségszemből látható tény, hogy a font árfolyama 1927 május 15-én már 148.4 lírára szökött fel és a hó végén ismét 128 L 74 c-re csökkent. A valutaspekuláció féltelenségét mi sem jellemezte jobban, mint a font kurzusának napi 5—9 lírás kilengése. 1926 júniusában 132, júliusában 97.14, augusztusában ismét 148 volt a fontnak lírában kifejezett árfolyama. A valutaspekuláció megfékezése céljából 1926 nyarán kibocsátott rendelet a fizetési eszközök legális forgalmát a római és a milánói, utóbb még a génuai tőzsdére korlátozta és bevezette a külföldi fizetési eszközök vétele igazolásának azt a rendszerét, amely a német „Devisenzentrale“ felállítását után minden romló valutájú államban meghonosodott. Ugyanez a rendelet kimondotta a líra embargóját is. 1926 tavaszán az olasz kormányzat gazdaságpolitikájában az a felfogás jutott érvényre, hogy a líra árfolyamának sülyedése megdrágítja a behozatalt, különösen az olasz mezőgazdaságra ártalmas amerikai gabonabehozatalt, leszorítja — nemzetközi értékelésben — a belföldi termelvények árát és a munkabért, aminek következtében az alacsony termelési költségekkel előállított olasz készgyártmányok versenyképesnek fognak bizonyulni a stabil valutájú államok gyártmányaival szemben. Valóban ez az elgondolás, a valutadumping előnyeinek biztosítására irányuló törekvés, a líra lassú érték hanyatlásának idején sikerrel kecsegtetett, de midőn a líra értékállandságát

teljesen elveszítvén, felborított minden észszerű számítást, a gyors árfolyamhullámlás és árfolyamhanyatlás megnehezítette és megdrágította az olasz ipar — csak behozatal által fedezhető — nyersanyag- és félégyártmány-szükségletének biztosítását. 1926 májusában már a helyzet úgy alakult, hogy amit Olaszország a valutadumping révén megkeresett, azt elvesztette az ipari nyersanyagok és félégyártmányok kényszerű behozatala következtében. A valutadumping ugyanis csak addig előnyös, amíg az ipar a hosszabb idő óta belföldön felhalmozott vagy belföldön termelt nyersanyagokat és félégyártmányokat dolgozza fel, mihelyt azonban az ipar a valutadumping által megkeresett exportvalutát külföldről beszerezhető nyersanyagoknak és félégyártmányoknak bevásárlására kénytelen fordítani, a valuta árfolyamának csökkenése többé üzleti lehetőségeket nem nyújt, sőt a valuta árfolyamának további hanyatlása veszélyezteti a külföldi félégyártmányok kellő mennyiségben való behozatalának lehetőségét. Ehhez a megfontoláshoz járult még az a körülmény is, hogy a hanyatló líraárfolyam következtében elszegényedő olasz közép- és munkásosztály fix javadalmazásainak elértéktelenedése következtében csökként a belföldi fogyasztás, tehát a valutaromlás révén tovább szűkült a belföldi fogyasztók kapacitása, ami a termelés hanyatlását vonta maga után.

Ilyen előzmények után indult meg Olaszország presztízsének és gazdasági érdekének megvédése érdekében a Ura revalorizációjára irányuló pénzügyi politika. Mint minden valutajavító törekvés, az olasz pénzügyi politika is leghathatósabb eszközének a deflációt tekintette. A deflációs hitelpolitika elveinek egyöntetű és gyors keresztülvitele céljából a pénzügyi kormányzat megszüntette a Banca di Napoli-nak és a Banca di Sidlia-nak jegybank jellegét, aminek következtében — a történelemben először — Olaszországban 1926 június i-től kezdve egyetlen pénzintézet, a Banca d'Italia látja el a jegybanki üzleteket. A deflációs hitelpolitika következtében a Banca d'Italia váltótárcája 1926 második felében fokozatosan apadt. A hiteligények megszorítása, a hitelezés megnehezítése, a tőzsdei spekulációk megfékezése, a valuta embargója, a líra külföldre való kijánlásának tilalma, az olaszok indokolatlan külföldi utazásainak tilalmazása voltak azok az eszközök, melyeknek igénybevételével a pénzügyi kormány elérhetőnek vélte a líra árfolyamának felemelését. Ennek a valutapolitikának a következtében:

1926 szeptemberben a sterling árfolyama ..	132	lira	75	centesimo	
1926 októberben a ..	118	„	31	„	
1926 novemberben a ..	115	„	60	„	
1926 decemberben ..	109	„	20	„	volt.

Amsterdam és London az olasz politikai viszonyok stabilizálódása, a gazdasági viszonyok jelentős javulása és a líra árfolyamának emelkedése következtében bizalommal fordultak a fasiszta Olaszország felé, tőzsdei nyelven szólva, „szilárdak“ lettek Olaszországra. Az egyre fokozódó bizodalomnak anyagi megnyilatkozása volt az a tomboló kereslet, amely 1926 végén és 1927 elején a lírával szemben

Newyorknak, Londonnak és Amsterdammak tőzsdém megnyilatkozott. Ebben a pillanatban követte el nézetem szerint a pénzügyi kormányzat azt a hibát, hogy szabad folyást engedett az á la hausse irányú líraspekulációnak, nem igyekezett azt megfékezni, bár azt hitelpolitikai eszközökkel tompítani lehetett volna. A nemzetközi pénzügyi világ a norvég valutának, az oslói kifizetésnek végigjátszása után a lírában vélte felfedezni a legnagyobb spekulációs lehetőségeket. 1926 júniusától 1927 tavaszáig a líra árfolyama 30—33 %-kal emelkedett. A líra nemzetközi értékelésének feljavulása azonban megbontotta az olasz termelőszervezetet. A gazdasági válság, mely már 1926-ban ott kopogtatott a lombard gyárak kapuin, teljes erővel betört Olaszország gazdasági életébe. Mint mindenütt, Olaszországban is, a valuta árfolyamának emelkedésével nem hanyatlott párhuzamosan a belföldi árszint, ami a líra emelkedésével egyre dagadó drágaságra vezetett.

A belföldi drágulásnak, a megélhetés költségeinek állandó emelkedése következtében a fasiszmus kormánya politikai okokból nem zárkozhatott el a munkásság bérkövetelései elől. Számos esetben 20 %-kal, ritkábban 10 %-kal emelkedett a munkabér, ami nagyjában megfelelt volna a drágulás mértékének. A pénz vásárlóerejében megnyilatkozó drágulás azonban csak az indexszámítás szerint felelt meg 17%-nak. A kiskereskedelemben és a hatóságilag kevésbé ellenőrzött piacokon a drágulás a 20%-ot is felülmúlta. A belföldi termelvényeknek áremelkedése és a munkabérek emelkedése lényegesen fokozták a termelés költségeit, ami megnehezítette az olasz gyártmányok kivitelét. A belföldi drágulás korlátozta az idegenforgalmat, amelynek apadása hozzájárult az olasz belföldi piacon megnyilatkozó kereslet csökkenéséhez.

A kivitel lényeges hanyatlása, a nem egyidejű és aránytalan béremelések által alig mérsékelt elszegényedés, a csökkenő belföldi fogyasztás és a lassuló gazdasági forgalom együttesen hatva, 1927 derekán nagyarányú gazdasági válságot fejlesztett ki. Az ipari termelés, különösen a textilipar, teljes válságban volt. A vasutak utasforgalma lényegesen csökkent, a teheráruforgalom apadt. Az 1927 évi termés rosszul ütött ki, a pugliai szőlőket a filoxera pusztítja, mindmegannyi szomorú jelenségei Olaszország nagy gazdasági válságának. Az olasz termelés krízisét jellemző tényekhez logikusan kapcsolódik az olasz munkapiac válsága. A munkanélküliek száma a hivatalos adatok szerint 1927 őszén 291.821 volt, ami az 1924 évi munkanélküliség kétszeresének, az 1925 évi munkanélküliség négy-szeresének, az 1926 évi háromszorosának felel meg. Amióta Olaszország fasiszta rezsim alatt él, a munkapiac ehhez hasonló súlyos helyzetben nem volt és még sohasem fordult elő, hogy a parastatális szerveknek — miként 1927 végén — 98.000 munkanélkülit kellett segélyezniük.

A fasiszmus reálpolitikusai tiszta szemmel látták, hogy a gazdasági válság további elfajulása végső kimenetelében a politikai rendszer válságára vezetne. A tömegek javára létesített szociális intézmények kiépítését, a százezreket foglalkoztató milliós beruházásokat, a nagyarányú közmunkákat, az egészségvédelmi és kultúrpolitikai modem törekvéseket

tovább folytatni nem lehet, ha a termelés pang, ha a forgalom csökken és az általános elszegényedés következtében kiapadnak annak az olasz államnak anyagi erőforrásai, amelynek — a fasiszta ideológiából levont — kötelessége a liberális államénál számosabb és költségesebb funkcióknak kifejtése. Az olasz állam elveszti fasiszta jellegét, ha nem fejt ki azokat a funkciókat, amelyekre őt a fasizmus, mint ideológia kötelezi. A fasiszta állam pedig azokat a feladatokat, amelyek a liberális állam funkcióitól őt megkülönböztetik, csak akkor teljesítheti, ha az olasz termelés és gazdasági élet egészséges vérkeringése lehetővé teszi az állami funkciók kifejtésével járó kiadások költségvetési fedezését. A gazdasági válság a fasizmusban politikai válság, amit az olasz kormány helyesen mérlegelt és négy szakaszon — a szükségleti cikkék árának, a munkabérek, a lakbérpolitikának és a külkereskedelemnek szakaszain — egyidejűleg vette fel a küzdelmet a válsággal szemben.

A gazdasági összefüggésekből következik^ hogy a munkabért, továbbá az exportlehetőségeket korlátozó magas termelési költségeket mérsékelni csak akkor lehet, ha sikerül leszállítani az elsőrendű szükségleti cikkek árszínvonalát. A kormány árpolitikáját részint a nemzetgazdasági minisztériumnak, részint a városok kormányzóinak, illetőleg podesztáinak árpolitikája révén fejt ki. Már 1926 év végén az árpolitikai célkitűzések szolgálatában törvényes alapon tartományi gazdasági tanácsokat szerveztek, amelyeknek elnöke a prefektus, de a bizottság munkáját a valóságban a bizottság alelnöke — szinte kivétel nélkül mindenütt a tartomány fasiszta párttitkára — irányítja. E bizottságoknak tagjai a tartomány területén működő szindikátusoknak, gazdasági oktató intézeteknek, kutató intézeteknek delegáltjai. 1927 június 16-i törvényes rendelet (decreto-legge) szervezte meg a tartományi gazdasági bizottságok állandó irodáit, amelyeknek egyik főfeladata a tartomány piacain megnyilatkozó árképződésnek szemmel* tartása és az idevonatkozó adatoknak Összegyűjtése a nemzetgazdasági minisztérium számára. A tartományi gazdasági bizottságok, az iroda működésétől támogatva, az árképződésre vonatkozólag véleményt alakítanak ki és a különböző termelői és fogyasztói érdekeket képviselő szindikátusi megbízottak meghallgatásával megállapítják az elsőrendű szükségleti cikkeknek azt az irányárát, amelyet egy bizonyos tartomány piacain az árusok figyelembe kell, hogy vegyenek. Az irányárnak megállapítása tehát nem országosan történik, hanem a tartományok sajátos viszonyainak alakulása szerint differenciáltan. A tartományi bizottságok árpolitikájával párhuzamosan halad Olaszország nagy városai vezetőségének árpolitikája. Különösen Róma város árpolitikája érdemel figyelmet.

A legeredményesebben akkor tudjuk megfigyelni a közhatóságok árszabályozó, árbefolyásoló működését, ha végig kísérjük a javak útját a termelőtől a fogyasztóig. Róma város árpolitikájáról szólva megállapíthatom, hogy az elsőrendű szükségleti cikkek tekintetében a piac szervezete kettős: a húspiac szervezete teljesen különvált a főzélék-féléknek, tejtermékeknek, tojásnak és hálnak piacától. Megfigyelésem időpontját megelőző hónapban nyílt meg Róma városának új központi

vásárcsarnoka, amelyet 7 millió líra költséggel 30.000 négyszögméter területen vasbetonból emeltek. A vásárcsarnokhoz közvetlenül csatlakozó pályaudvart a Róma városa élelmiszerellátásának tekintetében elsősorban figyelembe vehető agrárvidékkel közvetlen tehervonatviszonylatok kapcsolják össze. Róma ellátására szánt élelmiszerszállítványokra a vasút kedvezményes tarifát alkalmaz. A vásárcsarnok területén mind a termelők, mind a bizományosok raktárát bérelnék, amelyeket a központi csarnok vezetősége rendkívül alacsony bérért (6 x 4 méteres fedett rakhely havi bérleti összege 200 líra) bocsát a bérlő rendelkezésére. Ha a termelő közvetlenül akar elárúsítani, a piacon átlagos nagyságú szekeráru fekbérért mindössze napi 5 lírát számítnak fel. A termelők kedvezményes vasúti tarifa mellett közvetlenül a központi vásárcsarnok állandó bizományosához szállítják termelvényeiket. A 79 állandó, kaució lefizetésével a csarnokhoz kötött bizományos a termelőktől közvetlenül bizományba kapott árut a termelő kockázatára nagyban árusítja el. Minden eladásról a város által kibocsátott eseménynaplójába feljegyzést kell tennie, amelynek másolatát a viszontelárúsító kapja, aki vagy más római piacon vagy mint utcai árus bocsátja — detailkereskedést üzve — a közönség rendelkezésére áruját. A közszükségleti cikkek fontossága szerint a római városi hatóság kettős árszabályozó politikát követ. A legfontosabb közszükségleti cikkekre vonatkozólag maximális árat állapított meg mind a nagybani, mind a detail elárúsításra vonatkozólag.

A maximális árak az elsőrendű szükségleti cikkekre érvényesek. A bizományos a viszontelárúsítóknak nagykereskedelmi áron árusítja portékáját, amelyért a viszontelárúsító a kiskereskedelmi forgalomra vonatkozólag megállapított árat kívánhatja a vevőtől. A bizományos közvetítő működéséért 10% komissziót kap a termelőtől, de köteles a naponta bevételezett összeget a központi vásárcsarnok pénztárába lefizetni, amit a vásárpénztárnál még aznap a termelő javára írnak, vagy azt a termelő kívánságára az utóbbi részére átutalják. A termelő tehát az értékesített áru ellenértékét 48 órán belül kézhez kaphatja. Azokra az árukra vonatkozóan, amelyeknek árát a városi hatóság nem maximálta, irányárat nem állapítanak meg, de a város időnként táblázatot bocsát ki, amely megállapítja azt, hogy bármily x összegért a bizományostól vagy a nagybani kereskedőtől vásárolt árut a viszontelárúsító a közönségnek maximálisan y árért adhatja el. Az $x—y$ teszi a különbségeit, a polgári nyereséget, amelyet a közhatóság tehát nem áruként állapít meg, hanem generálisan. Például ha a kereskedő bármely árut egységenként 2 líráért vásárol, azt a vevőnek maximálisan 2 L 30 c adhatja el. Ennek az árszabályozásnak betartását a hatóság olyan módon ellenőrzi, hogy a piaci rendőrség a piád árusoktól megköveteli, hogy a bizományos eseménynaplója feljegyzésének másolatával igazolják, hogy mennyiért vették és mikor azt az árut, melyet az általuk feltüntetett áron tovább árusítanak. Az állandó ellenőrzés során a piád rendőrség naponként más-más piaci árustól bekéri az igazolásokat, feljegyzi a bizományos eseménynaplója másolatának számát és még aznap délutánján megállapítja, hogy vajjon a másolat

eredetije a központi vásárcsarnok igazgatósága által ellenőrzött bizományosi eseménynaplókban tényleg szerepel-e és hogy a bizományos méltányos árat követelt-e árújáért.

Ezzel az eljárással a hatóság elérte azt, hogy az áru a termelőtől a fogyasztóig — bár a nagykereskedelem bekapcsolásával — mégte a legrövidebb utat a legolcsóbban teszi meg, mert az áru árát

a bizományos jutaléka	10%-kal
a viszontelárusító polgári nyeresége.....	15% „
a városi vám	5% „

(faszénnél 3% a kávénál 4%, a cukornál 5%, a keménysajtnál 1½%) növeli és ha ehhez hozzászámítjuk a körülbelül 10%-nak megfelelő fuvarozási költséget, megállapíthatjuk, hogy Róma piád szervezete mellett a szállítmányozás és a kereskedelmi forgalom 40%-kal emeli azt az árat, amelyet az őstermelő kézhez kap. A maximálással végrehajtott közvetlen árszabályozás és az ismertetett közvetett árszabályozás 1927 őszén kétségbevonhatatlan ársülyedést idézett elő;

Az elért ársülyedések megteremtették a munkabéremelkedések korlátozásának lehetőségét is. Jól tudjuk, hogy az olasz kormányhatóságok a munkafeltételeket a kollektív szerződések jóváhagyásával Vagy annak megtagadásával közvetve befolyásolhatják. Minthogy a kormánynak a drágulás emelkedését sikerült megakadályozni, a prefektusoknak azt az utasítást adta ki, hogy a közeljövőben ne hagyjanak jóvá olyan kollektív szerződést, mely az érvényben lévő béreknél magasabb munkabéreket stipulál. Amíg tehát az elsőrendű élelmiszerek közvetlen és közvetett maximálásával sikerült elválni az áremelkedés útját, addig a kollektív szerződések révén a kormány mérséklőig hat a munkabérekre. Ennek az árpolitikának sikerét már-már kockázatosá tette egy mozzanat, az 1925-ben szabadforgalomnak átadott lakások bérének, a még mindig válságos lakáshiány okozta emelkedése. Ennek az újabb drágulással fenyegető mozzanatok kiküszöbölése céljából a kormány elrendelte, hogy azoknak lakbérét, akik most is a háború előtt már általuk lakott lakásban élnek, utolsó békebeli lakbérük négyszeres értékénél magasabba emelni nem szabad. A bérvédelem kizárólag az ötszobásnál kisebb lakásoké vonatkozik.

Az ármérséklő kormánypolitika eredményeként ma az a helyzet^ hogy például Milánó egyik legnagyobb gyára által fenntartott munkásszállóban élő munkás költségvetése a következőkép alakul: Ami a bevételi rovatot illeti, ha az egy hónapra eső munkanapok száma 25, a munkabérijövedelem 625 líra. Évi 30 napos munkanélküliséget számítva a havi átlagra vetített veszteség körülbűl havi 52 líra. Ha az átlagos havi keresetnek megállapítása végett az összeget a 625 lírából levonjuk, kiszámíthatjuk a szakmunkás évi keresetének egyhónapi részletét. Az ily módon megállapított átlagos havi munkabér 573 l.

Ezzel a keresettel szemben a milánói szakmunkás napi kiadása a munkásszállóban a következőképpen alakul:

szállás, fűtés, világítás, ...	1 líra 50 centesimo
tejeskávé és egy cipó	1 „ 50 „
ebéd: zöldségleves (minestra), utána pietanza (120 gr marhahús spaghettilvel), egy kenyér és egy negyed liter bor, összesen	3 „ 60 „
uzsonnára tejeskávé	1 „ 50 „
vacsorára ugyanaz, ami ebédre, vagy minestra helyett paradicsomos makaróni	3 „ 60 „
	<hr/> 11 líra 70 centesimo

A ruházkodással, dohányzással és primitív szórakozással együtt körülbelül 17 líra az egyedülálló munkás egy napi megélhetésének költsége, aminek harmincszorosát számítva egy havi kiadás 351 líra, ezzel szemben az egyhavi kereset 573 líra, az a munkás tehát — és ilyen Észak-Olaszország munkásságának tekintélyes része—aki családjától távol dolgozik, 222 lírát tud családjának megélhetésére hazaküldeni. Több munkással beszéltem, akik családjuk számára 300 líra körüli összeget takarítanak meg havonta. A munkáslakásokban járva megállapítottam, hogy azok a tanult munkások, akik valamely új városi épületben lakáshoz jutottak (többnyire fiatal házások) legalább kétszobás lakásban laknak és naponta legalább egyszer, de számos esetben két ízben is húsételt fogyasztanak. Igénytelenségük, táplálékaiknak végtelenségig standardizált volta és a nagyipari vállalatok által közösen fenntartott és a termelők által önköltségi áron nyújtott árukkal ellátott munkásszövetkezetek ármérséklő működése következtében az olasz munkásság igényeit magyar munkástársainál teljesebben tudja kielégíteni. Nem állítom, hogy a munkásosztály életstandardja a magyar munkásénál magasabb, mert tapasztalataim szerint a magyar szakmunkás fejlettebb életigényei következtében többfélét fogyaszt, mint olasz kartársa, de ezzel a differenciáltabb fogyasztásával még mindig kielégítetlennek érzi magát. Az olasz munkásosztály, átlagot véve, egy árnyalattal — ami vidékenként és foglalkozásonként különböző — többet keres, mint a magyar munkás és keresetének reális értéke is nagyobb, mint a magyar munkás bérének vásárlóereje. Ha azonban tekintetbe vesszük azt, hogy az olasz átlagmunkás családtagjainak száma a magyar munkáscsaládénál tetemesen nagyobb, a magasabb reálbér nem jut kifejezésre az olasz munkás életstandardjában. Ha az olasz és a magyar munkás átlagos életszínvonalát összehasonlítjuk, azt tapasztaljuk, hogy a magyar szakmunkás életstandardja magasabb olasz száktársainak életszínvonalánál, de elégedetlenebb, mert életigényei felülmúlják az olasz átlagos munkás által az étellel szemben támasztott követelményeket és elégedetlenségét rendszeres agitáció fokozza, amit Olaszországban a kormány lehetetlenné tett.

A belföldi árak színvonalának sülyedése és a munkabérek emelkedésének megszűnése kedvezően befolyásolta az olasz gyártás termelési költségeit, aminek következtében — különösen 1927 őszutója idején — a kiviteli lehetőségek is megjavultak. Tekintettel arra, hogy a válság megszűnése elsősorban az olasz külkereskedelmi tevékenység kedvező fejlődésétől remélhető, az olasz kormány felvette a küzdelmet

a válság elleni harc harmadik szakaszán is az elveszett külföldi piacok újra való meghódításáért. Ennek a harcnak irányító szerve a válság kezdetekor azonnal megalakult Országos Kiviteli Intézet. Az olasz gyártás tipizálásának és standardizálásának, az agrártermények konzerválakban való kivitele elősegítésének terén az Országos Kiviteli Intézet már működésének első esztendejében nagyarányú tevékenységet fejtett ki. A külkereskedelmi válságnak kellős közepén, 1927-ben az Országos Kiviteli Intézet külföldi hírszolgálatát elsősorban a mezőgazdasági termelvények, az olasz borok és a textilipari gyártmányok külföldi eladásának lehetőségeiről tájékoztatta a kormányt és az irányadó gazdasági tényezőket. Ennek az intézménynek a legfontosabb tevékenysége a jövőben azonban nem a hírszolgálat, lesz, hanem az úgynevezett exporthitel megszervezése.

A kivitel katasztrófális csökkenése Olaszországban is felvetette az exporthitel szervezésének gondolatát. Az állam pénzügyi okokból eleinte tartózkodott az exporthitelgaranciák vállalásától és ezért az érdekelt ipari körök 1927 év derekán Milánóban, a pénz- és biztosítóintézetek bevonásával megalakították a Societa Privata per l'Assicurazione dei Crediti Commerciali című hitelbiztosító intézményt. A magántermészetű hitelbiztosítás első olasz intézményének megalakulása ellenére a külkereskedelmi érdekelttség — Madi igazgatóval az élén, akivel módomban volt a kérdéstről személyesen beszélni — tovább folytatta az állami exporthitelbiztosítás megvalósítására törekvő propagandát. A kormány a külkereskedelem kedvezőtlen helyzetének enyhítése céljából végül engedett és az 1927 július 2-i rendelettel jogi alapot nyújtott az állami exporthitel biztosításnak. A szóbanlévő kormányrendelet felhatalmazza az Országos Biztosító Intézetet, Istituto Nazionale dell'Assicurazione-t, hogy különleges kockázatokkal járó külkereskedelmi ügyletekkel kapcsolatban exporthitelek garanciáját vállalja el. A garanciadíj 1—4%. A hitel garantálásával felmerülő kockázat természete szerint változik a garancia prémium, ami azt jelenti, hogy pl. orosz viszonylatban a garanciadíj a maximális 4%-ot éri el. A rendelet az 1927/1928 költségvetési évre vonatkozólag 200 millió lírában állapította meg az állam által garantált hitelösszeg maximumát. Az egy országgal kapcsolatos kereskedelmi forgalommal járó garantált hitel összege évi 100 millió líránál nagyobb nem lehet és egy üzlettel kapcsolatban az állam az exportált áruk összértéke 65%-ának megfelelő összegnél nagyobb hitelt az intézet révén nem garantálhat. Ha a garantált hitel kiegyenlítése késik, az Országos Biztosító Intézet jogosult a hitelező helyébe lépni és kötelessége a jogos követelés behajtását minden törvényes eszköz felhasználásával megkísérelni. Az exporthitel garantálására vonatkozó ügyeket előzetes elbírálás végett az Országos Kiviteli Intézet elé kell terjeszteni, amely — az üzletnek megvizsgálása után — az ügyet az exporthitelgarancia nyújtásának elbírálása céljából a pénzügyminisztériumnak, a külügyminisztériumnak, a nemzetgazdasági minisztériumnak az Országos Biztosító Intézetnek, az Országos Ipari Konföderációnak, az Országos Bankárkonföderációnak és az Országos Kiviteli Intézetnek megbízottai-ból álló bizottság elé terjeszti.

A válság ellen folytatott kormányzati küzdelem egyes szakaszain végighaladva, vizsgáltam a kormány ár-, munkabér- és külkereskedelmi politikáját. Az elmondottakból szerény nézetem szerint kitűnik, hogy a kormányzati intézkedések szervesen kapcsolódnak egymásba és az olasz kormányzat megtette mindazokat az intézkedéseket, melyeket a jelenlegi állami berendezés, közgazdasági viszonyok és gazdaságpolitikai ismeretek alapján foganatosítani lehetett. Természetesen a válságnak főokát, a revalorizációt is kívánatos volt megszüntetni, mert az egyre javuló valuta árfolyama mellett a legátfogóbb külkereskedelmi politika sem biztosíthat kiviteli lehetőséget a belföldi termelés számára. A kormány ezt a következtetést is levonta és a közelmúltban a líra árfolyamát a fonttal szemben a napi sajtó által is ismertetett Morgankölcsön segítségével rögzítette és a Banca d'Italia, a világ összes nevezetesebb jegykibocsátó intézeteinek támogatásával, évtizedek után ismét magára vállalta az arannyal való készfizetés kötelezettségét, aminek következtében megszűnt a papírlíra és Olaszország valutája ma ismét az aranylíra, bár békebeli értékénél lényegesen alacsonyabb, de értékálló árfolyammal. A válság okát a kormány tehát megszüntette. A termelés költségeit befolyásoló belföldi drágulásnak és munkabéremelkedéseknek határt szabott és modern külkereskedelmi eljárással, exporthitelbiztosítással támogatja kiviteli kereskedelmét. Kérdéses azonban, hogy azok a diszlokációk, amelyeket a társadalomgazdasági életben a másfél esztendő óta még most is tartó gazdasági válság okozott, közeljövőben meg fognak-e szűnni és a fasiszmus alatt nagyra fejlődött olasz industrializmus vissza tudja-e majd szerezni a valutadumping által egyszer már meghódított, de a válság idejében ismét elvesztett exportpiacokat. A válságjelenségnek és társadalmi következményeinek megszüntetése túlnő a kormányzati hatalom keretein. Országos válságokért csak kivételesen lehet kormányokat felelőssé tenni, azoknak legacélosabb rügője a nemzetközi helyzetnek, a világgazdasági viszonyoknak és az összes külföldi államok vámpolitikájának alakulása. Ezért jövendőlni arra vonatkozólag, hogy rövidesen megszűnik-e a különben már fokozatosan enyhülő olasz válság, hogy el fognak-e tűnni annak kóros szociális jelenségei vagy sem, nemcsak tudománytalan eljárás, de szemfényvesztés is lenne. Ami a helyzet tárgyilagos megítélése alapján elgondolható, az a véleményem, hogy a fasiszmus gazdaságpolitikája az államszocializmus és gazdasági liberálizmus — e két antipódus — között a világgazdasági helyzet, illetőleg az olasz termelés számára döntő jelentőségű exportlehetőségek kialakulása szerint fog eltolódni. Az érvényben lévő olasz jogszabályok és a Carta del Lavoro-ban lefektetett kormányzati alapelvek mellett, mindkettő lehetséges: liberális gazdaságpolitika folytatása vagy gyors ütemű haladás az államszocializmus felé. Ha a világgazdasági helyzet javulása következtében kedvezően fognak kialakulni Olaszország kiviteli lehetőségei, aminek természetes folyománya az ipari termelés fokozása, a városi lakosság fogyasztóképeségének fejlődése és ennek következtében az agrár termelvények piacának bővülése, tehát az agrárlakosság megélhetőségének javulása — a fasció kormánya nem lesz kénytelen állami beavatkozással ébren őrködni az egyre csökkenő

javak előírt megosztásának betartása felett és szabadon haladhat a liberális gazdasági politika útjain. Ha azonban külpolitikai, világgazdasági mozzanatok tovább korlátozzák az olasz exportkereskedelemnek és közvetve az olasz gyáriparnak tevékenységét, akkor az olasz iparos- és kereskedőosztály el fog szegényedni, leromlik a belföldi fogyasztás, szűkül a belföldi fogyasztói kapacitás és nyomorba süllyed az olasz gazdálkodó. A kormány napról-napra mind gyakrabban lesz kénytelen erőszakosan belenyúlni a gazdasági élet alakulásába, hogy a javaknak kínos pontossággal előírt felosztását kierőszakolva biztosítson megélhetést azoknak a tömegeknek, amelyekre a fasizmus támaszkodik. Ennek a folyamatnak logikus következménye könnyen elképzelhető: a szabályozások végtelen sora, előbb a fogyasztásnak racionalizálása, majd ha a racionalizált fogyasztás mellett sem elégíthetik ki a tömegek szükségleteiket, a kormány elvileg a Carta dél Lavorora támaszkodva magához ragadhatja a termelésnek közvetlen irányítását, hogy a racionalizált fogyasztás után racionalizálja a termelést és a javaknak forgalmát is. Ha hosszabb időn keresztül balsors sújtaná Olaszország gazdasági életét, a dolgok logikája szerint, a fasizmus politikája az összes gazdasági funkciók racionalizálására, tehát az integrális állami szocializmusra vezetne Olaszország gazdasági életében.

íme, a két lehetőség. Hogy a sors melyik hányba fogja sodorni Itáliát, az nem Olaszország kormányzatától, nem a fasizmustól, hanem a világgazdasági jelenségek alakulásától függ.

KOVRIG BÉLA